

Vlot betalingsverkeer eist zo zijn tol

Nederlands Juristenblad 1994, nr. 34, p. 1177-1179

Van Tholen / Nationale Nederlanden

Mevrouw Van Tholen had met Nationale Nederlanden een verzekeringsovereenkomst gesloten, die haar recht op een uitkering gaf indien zij op 1 juli 1992 in leven zou zijn. Toen aan deze voorwaarde was voldaan, eiste de vrouw de uitkering op. De verzekeraar weigerde betaling omdat de uitkering gevallen was in de door het overlijden van de echtgenoot van de vrouw ontbonden (maar nog niet verdeelde) huwelijksgemeenschap, waartoe naast de vrouw de kinderen uit een eerder huwelijk van de overledene gerechtigd waren. De verzekeraar stelde zich op het standpunt dat het innen van een vordering die in de ontbonden gemeenschap valt, beschouwd moet worden als 'het aannemen van aan de gemeenschap verschuldigde prestaties' in de zin van art. 3: 170 lid 2 BW. Het inontvangstnemen van de uitkering zou aldus een beheersdaad zijn die in beginsel slechts door de deelgenoten gezamenlijk mag worden verricht. Betaling aan één hunner zou dus niet bevrijden, want zou aan een onbevoegde zijn geschied. De Hoge Raad is in zijn arrest van 18 maart 1994, RvdW 1994, 77, deze mening ook toegedaan.

Dit nu lijkt een onaantrekkelijke rechtsregel, althans bezien van de zijde van de verzekeraars die zich op grond van het voorgaande er van dienen te vergewissen dat de uitkering niet in enige gemeenschap in de zin van art. 3: 189 lid 2 BW valt (of in de zin van art. 3: 166 BW wanneer de gemeenschap tot stand is gekomen anders dan door cessie): uitkering aan de wederpartij zou dan immers niet bevrijdend zijn.

De Hoge Raad verzacht echter voor verzekeraars de pijn met verwijzing naar art. 6: 34 BW:

*" (...) dat een beding in een overeenkomst waarbij een bepaalde persoon is aangewezen als degene aan wie de ingevolge deze overeenkomst te verrichten betalingen moeten worden gedaan, "een redelijke grond" in de zin van deze wetsbepaling oplevert, waarop de schuldenaar **zonder tot enig nader onderzoek** (vetgedr. van ons, auteurs) te zijn gehouden mag afgaan, en dat hij, zulks doende, bevrijdend heeft betaald, ook als deze persoon achteraf blijkt toen deelgenoot in een ontbonden huwelijksgemeenschap te zijn geweest".*

Ten slotte aanvaardt de Hoge Raad dat dit slechts anders is als de debiteur wist of op grond van een mededeling van de andere deelgeno(o)t(en) had behoren te begrijpen dat de crediteur niet tot inontvangstname bevoegd is.

Redelijke gronden

Aan art. 3: 170 lid 2 BW ligt de gedachte ten grondslag dat voorkomen moet worden dat een deelgenoot in een gemeenschap, die door titel 3.7 beheerst wordt, een vordering kan innen ten détrimente van de andere deelgenoten. Zie MvA II, PG Boek 3, blz. 588-589. Hoofddregel is dat inning slechts door de deelgenoten gezamenlijk kan geschieden. Het nieuw BW wijkt hiermee, wat deze hoofddregel betreft, welbewust af van het oude recht zoals dat door de Hoge Raad in zijn arrest inz. De Nederlanden van 1845 vs. Janssen (HR 3 febr. 1967, NJ 1967, 441) was neergelegd.

Als echter een partij bij een overeenkomst niet inningsbevoegd is omdat de vordering valt in een gemeenschap, dan lijkt het onredelijk om de onwetende debiteur aan wie niet kenbaar

was dat de vordering in een gemeenschap viel, te straffen door hem ten tweede male te doen betalen. In voorkomende gevallen lijkt het maken van een uitzondering op de hoofdregel aangewezen. De Hoge Raad gaat echter verder en staat, getuige de geciteerde rechtsoverweging, in zeer algemene bewoordingen een beroep toe op deze uitzondering. Zo algemeen is de overweging van de Hoge Raad dat regel en uitzondering niet langer goed te onderscheiden zijn. Dit probleem geeft in de kern aanleiding tot de volgende vragen. Kunnen niet-kenbare gemeenschappelijke rechten op naam worden tegengeworpen aan derden te goeder trouw? Wat is de betekenis van de inschrijfbaarheid van dergelijke feiten in openbare registers en - indien inschrijving mogelijk is - het al of niet ingeschreven zijn van deze feiten? Aan de hand van twee voorbeelden, te weten de (ontbonden) huwelijksgemeenschap en de v.o.f., zullen wij proberen op deze vragen een antwoord te vinden.

Huwelijk en publicatie

Indien een vordering uit overeenkomst in een huwelijksgemeenschap valt, is betaling van de vordering aan de crediteur 'op wiens naam' de vordering staat, dat wil zeggen degene met wie gecontracteerd is en aan wie krachtens contract gepresteerd dient te worden, bevrijdend. Het bestuur over de vordering komt als regel immers aan de contractant toe. Maar als bij rechterlijke uitspraak of huwelijkse voorwaarden het bestuur is opgedragen aan de echtgenoot van de crediteur, dan is betaling aan de crediteur betaling aan een inningsonbevoegde en daarmee in beginsel niet bevrijdend (het contractuele 'overlaten' van art. 1: 90 lid 3 BW laten wij hier buiten beschouwing). Kan de debiteur zich in dergelijke gevallen ter bevrijding beroepen op een redelijke grond in de zin van art. 6: 34? Nu de specifieke bepaling van derdenbescherming, zoals neergelegd in art. 1: 92 lid 1 BW, niet voorziet in bescherming van de debiteur van een vordering op naam, lijkt zulks mogelijk te zijn. Toch menen wij dat dit niet altijd het geval is. Zowel de door de rechter gegeven als de in huwelijkse voorwaarden neergelegde bestuursopdracht kan namelijk worden gepubliceerd in het huwelijksgoederenregister. Publicatie impliceert werking tegenover derden die immers van de afwijkende bestuursregeling door onderzoek hadden kunnen kennisnemen. Zo is de verzekeraar die betaalt aan zijn wederpartij niet bevrijd, wanneer de wederpartij krachtens rechterlijke uitspraak of huwelijkse voorwaarden het bestuur over zijn goederen is ontnomen en dit bestuur bij uitsluiting toekomt aan diens echtgenoot. In deze zin W.M.A. Kalkman, "Levensverzekeraar en notaris", in: Levensverzekering en notariaat, preadviezen KNB 1992, Lelystad 1992, blz. 21 en 41.

Ontbonden huwelijksgemeenschap

Keren wij terug tot de ontbonden huwelijksgemeenschap. Bij ontbinding van de huwelijksgemeenschap vervallen rechterlijke en contractuele bestuursopdrachten. De gemeenschap wordt een verdelingsgemeenschap, waarop afdeling 2 van titel 3.7 van toepassing is. Het bestaan van deze gemeenschap is voor de debiteur kenbaar ingeval van ontbinding door echtscheiding door de verplichte publicatie van de echtscheidingsbeschikking. Ontbinding wegens overlijden van een van de echtgenoten daarentegen is, anders dan door een mededeling gedaan door de overgebleven echtgenoot, niet gemakkelijk te kennen voor een debiteur. Zie Kalkman, a.w., blz. 41-42.

Het arrest Van Tholen/Nationale Nederlanden lijkt te zijn geschreven voor de situatie waarin de ontbinding niet makkelijk te kennen is. De regel die de Hoge Raad heeft gegeven, is echter zo algemeen geformuleerd dat zij naar onze mening ook voor ontbinding door echtscheiding - die wel kenbaar is - heeft te gelden. Dit betekent dat inschrijving van de echtschei-

dingsbeschikking geen enkele werking heeft tegenover de verzekeraar die geen (subjectieve) kennis had van de ontbinding. Zelfs niet als de verzekeraar wist van het bestaan van een huwelijk(sgemeenschap)? Het lijkt te volgen uit het arrest. Een verzekeraar die contracteerde met een persoon van wie hij wist dat deze in gemeenschap was getrouwd, dient alvorens tot uitkering over te gaan de registers wèl te raadplegen voor wat betreft afwijkende bestuursregelingen, maar hoeft zich geen zorgen te maken over de eventuele ontbinding van het huwelijk. Mocht deze conclusie juist zijn, dan heeft het arrest wel zeer vergaande gevolgen.

Andere gemeenschappen

Stel dat een v.o.f. contracteert met een verzekeraar. Op het moment dat de verzekering tot uitkering leidt, is de v.o.f. inmiddels ontbonden, maar nog niet geliquideerd. De ontbinding is in het Handelsregister ingeschreven. Ontbinding van de v.o.f. maakt deze een gemeenschap waar art. 3: 170 lid 2 op van toepassing is. Betaling aan een van de vennoten bevrijdt in dat geval niet, en de verzekeraar behoort naar onze mening evenmin een beroep toe te komen op 'redelijke gronden' in de zin van art. 6: 34 BW. De verzekeraar was er van op de hoogte dat hij contracteerde met een vennootschap. Op grond van deze tenaamstelling had de verzekeraar rekening behoren te houden met de mogelijkheid van de staat van ontbinding van de v.o.f., welke rechtstoestand uit het Handelsregister kenbaar is. Publicatie impliceert ook hier werking ten nadele van derden, net zo goed als het nalaten van publicatie werkt ten voordele van derden. De verzekeraar dient de staat van de v.o.f., zoals die uit het register te kennen is, als uitgangspunt voor zijn betalingsgedrag te nemen.

Wij menen dat het arrest van de Hoge Raad, dat uitdrukkelijk spreekt van de ontbinding van een huwelijksgemeenschap, in ieder geval niet mag worden toegepast wanneer het gaat om een ontbonden v.o.f..

Alternatief

Van enige onderzoeksplicht van debiteuren-verzekeraars blijkt niet in het arrest Van Tholen/Nationale Nederlanden. De zeer algemene bewoordingen zouden onwetendheid van verzekeraars wel eens kunnen blijken te stimuleren. De gerechtvaardigde belangen van de deelgenoten in de ontbonden huwelijksgemeenschap komen door deze zeer algemene regel behoorlijk in de verdrukking. Had het niet veeleer voor de hand gelegen een regel op te stellen die betaling bevrijdend zou doen zijn wanneer de verzekeraar niet wist, noch door onderzoek dat van hem in de gegeven omstandigheden verwacht had kunnen worden, behoorde te weten dat de vordering die hij op het punt stond te gaan uitkeren, in een gemeenschap viel die beheerst werd door art. 3: 170 BW?

Een dergelijke regel maakt het immers mogelijk te variëren al naar gelang aard en hoogte van de uitkering: met betrekking tot een pensioenuitkering van f 150.000,- mag naar onze mening van een verzekeraar een minder passieve houding verwacht worden dan ten aanzien van een uitkering terzake van een gebroken keukenraampje á f 250,-. Als de verzekeraar in het eerste geval de persoons-, huwelijks- en huwelijksgoederenregisters heeft geraadpleegd en hem niets is opgevallen dat tot nader onderzoek zou nopen, dan kan hij zich er nadien op beroepen dat hij op redelijke gronden meende aan de juiste te betalen. In het tweede geval zou onderzoek in beginsel achterwege kunnen blijven.

Het is juist dat het voor verzekeraars een administratieve belasting is om onderzoek te plegen. Maar dat geldt voor meer personen: notarissen bijvoorbeeld, of kopers van huizen. Als het om grote financiële belangen gaat, dan dient men eerder onderzoek te plegen naar de rechtstoestand van personen en goederen. Wij menen dan ook dat van verzekeraars enig

onderzoek geveerd mag worden.

Slotopmerkingen

Duidelijk is dat twee tegengestelde belangen moeten worden afgewogen: (1) het belang van de medegerechtigden in bijvoorbeeld een ontbonden huwelijksgemeenschap, aan wie een vorderingsrecht oorspronkelijk niet toekwam, en die voor hun informatie met betrekking tot hun inningsbevoegdheid volstrekt afhankelijk zijn van de oorspronkelijk gerechtigde; (2) het belang van verzekeraars en banken (evenals bijvoorbeeld, zo kan daaraan worden toegevoegd: overheidsinstanties en notarissen) om op eenvoudige wijze te kunnen vaststellen aan wie zij bevrijdend mogen betalen. De wet heeft hier een duidelijke keuze gemaakt. Hoofregel is dat het belang van de medegerechtigden voorgaat; in uitzonderingsgevallen wordt de debiteur echter beschermd, indien deze aan zijn (inningsonbevoegde) contractuele wederpartij betaalt. Het nieuw BW heeft met deze hoofd- en bijregel willen afwijken van hetgeen onder oud recht gold. Het arrest van de Hoge Raad, dat de uitzondering welhaast tot hoofregel maakt, introduceert aldus een nieuwe interpretatievorm, die het spiegelbeeld vormt van anticiperende uitleg: de reciperende interpretatie. Het nieuwe recht wordt uitgelegd op een wijze die in wezen een terugkeer tot het oude recht inhoudt.

W.H. van Boom

universitair docent privaatrecht, Katholieke Universiteit Brabant,

J.H.M. van Erp

universitair hoofddocent privaatrecht en Engels & Amerikaans recht, Katholieke Universiteit Brabant.